

reproduced. On the cultural and political platform, an image of Ukrainian strong as such is created. It is extremely intellectually influential on society precisely on an emotional basis through challenging beyond the emotional reactions of ordinary people.

The performative practice proclaims acute social messages in the realities of time, thereby confirming its own socio-cultural meaning.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-390-6-66>

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ДОВЖИКА – ОЛЕНИ ЛИС

Якимчук О. М.

*кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри музикознавства, інструментальної підготовки
та хореографії
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Архетип – це праобраз, первісний образ, ідея, що виявляється в різних сферах духовного життя й поведінки людини через символи, образи уяви, які мають прихований сенс і потребують відповідного тлумачення. Термін «архетип», використаний К.Юнгом, набув значення завдяки його аналітичній психології. За К.Юнгом, архетип закладений в основу чуттєво-настрєвих комплексів, визначає їхню автономію, найяскравіше постає в міфах, фантазіях, снах, галюцинаціях, художній творчості тощо у вигляді справдана стійких мотивів та асоціацій, названих автором архетиповими ідеями, що існують поряд з інстинктами. Це вроджені психічні структури, зосереджені в глибинах «колективного несвідомого», які закладають підвалини як специфічно національної, так і загальнолюдської символіки [1].

Одним з важливих методологічних підходів у вивченні української культури є метод архетипів, започаткований С. Кримським. Аналіз архетипів становить досить адекватний, такий, що відповідає умовам наукової раціональності, метод дослідження національної культури та національного менталітету, праісторії та майбутніх етнічних утворень [2]. Метод архетипів став комплексним уявленням про певні соціопсихологічні характеристики українського етносу (етнічний автопортрет українців).

У творчій спадщині філософа значне місце посідають софійні символи буття, архетипи «слова», «морально-етичної цінності індивідуальностей»,

«філософії серця», «родинності», «гри з долею». Дослідник актуалізує ознаки національної ментальності українського народу.

Творчість Василя Довжика глибока, мудра, несподівана, позбавлена кон'юктури, характерної для радянської доби. Вона складає більше, ніж пів віковий період формування української ментальності. Будь-який жанр, до якого звертається митець (громадянська лірика, глибокі філософські твори, хвилююча поезія про кохання, вірші для дітей) вражають силою свого слова, широго, образного, вільного від усталених поетичних форм. Особливістю творчості поета є дивовижна мелодика, майже народнопісенність, у якій відбита душа багатостраждальної України.

У співправці сучасної української композиторки Олени Лис з Василем Довжиком народились хори для дітей «Несподіваний квартет», «Синім небом», «Дума про Аскольда», «Весняні голоси», цикл «Пори року», «Сходами до неба...», «Стелися, барвіночку...» для мішаного хору.

Вибір поезії В. Довжика О. Лис є ознакою її особистої високої культури, визначеної громадянської позиції, філософської осмисленості буття, позитивного ставлення до природи, оточуючого світу, людей. Вокальні й хорові партитури О. Лис і поезія В. Довжика створюють синергетичне суголосся, що відтворює єднання людини з природою, осмислення нею людських та життєвих цінностей [3, с. 326].

Ознаками символів «Дім», «Поле», «Храм», якими С. Кримський потрактує особливості національної ментальності українського народу, просякнута творчість обох митців. Символ «Дім», що уособлює святість Батьківщини, сімейні цінності, родину, а відтак місце, де концентрується «своя правда, сила, воля», на рівні мови позначений порівняннями України з мамою, мовою, піснею; метафорами (*мені пахне Україна*), на рівні мовлення – піднесеністю висловлювання, шанобливого ставлення до своєї землі, переданого у слові. У музичній мові символ «Дім» позначений перевагою мажорної сфери, жанровими ознаками уславлення, гімну; у музичному мовленні – симетричністю музичних структур (стійкість, впевненість), компліментарним ритмом (відчуття простору рідної землі), закінченням творів у мажорних тональностях (впевненість, «своя правда, воля»).

Символ «Поле», що означає зв'язок з природою, життєвий топос, просторовий ареал етносу, рідний край, на рівні вербальної мови позначений порівнянням України з мамою, піснею, мовою; використанням українських слів-символів (*соловейко, калина, біла хата з вишнями, сонце й верби над водою*); метафорами (*красне літо, а над містом золотистим*); алітерацією, асонансом. На рівні мовлення – піднесеною інтонацією (наявні знаки оклику), мелодійністю, звукообразальними прийомами (*чит-чит-чит-чріз, кру-кру-кругом журавлі*). На рівні музичної мови – прийомами *glissando*, форшлагів, використанням різних тривалостей, ритмічних формул (синкоп, тріолей, поліритму), що передають звуки природи. На рівні музичного мовлення – агогічною виразністю, мелодизацією усєї фактури,

самостійністю й виразністю кожної зі складових музичної партитури (вербального тексту, хорової партії, супроводу), що у поєднанні створює своєрідний полілог.

Символ «Храм», що означає національні ідеали української спільноти, софійність, на рівні мови позначений використанням лексем, що описують ідеали (*пахне Україна мовою, пахне Україна книгою, книга-Софія, в цьому мій початок, це моя родина: мама, мова, пісня, Україна! Мій краю – раю щастя і тепла! Великий Боже, дякую тобі!*). На рівні мовлення – наявність окличних інтонацій (!). На рівні музичної мови – квадратність музичних побудов (стійкість, святість храмових споруд). На рівні музичного мовлення – поєднання ліричних та епічних інтонацій («Дума про Аскольда»), помірний темп (для кращого усвідомлення цінності життя, свого призначення).

На філософському рівні символ «Храм» позначений осмисленням історичних подій у контексті сьогодення («Дума про Аскольда», «Сходами до неба...»).

Спільні етико-естетичні засади В. Довжика та О. Лис дозволили авторам створити високохудожні зразки хорових творів, які увійшли до репертуару багатьох хорових колективів України.

Література:

1. Архетип. Словник літературознавчих термінів. URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/archetyp/> (дата звернення 01.05.2024).
2. Кримський С. Б. Деякі універсалії української культури. *Майстеріум*. Вип. 5. Культурологія / [упоряд. О. І. Погорілий]; Національний університет «Києво-Могилянська академія» Київ: Стилос, 2000. С. 12-15.
3. Якимчук О.М. Художній світ Олени Лис у жанрі хорової музики для дітей. *Moderní aspekty vědy*. Modern aspects of science. Collective monograph. 2023. (27). P. 323-336.